

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.1.18>

УДК 332.1

I. М. Тесленок,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту,
Національний університет «Запорізька політехніка»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8495-5167>

Р. В. Анненков,

магістрант, Національний університет «Запорізька політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-2031-490X>

**ПРОГРАМУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ: ВИРОБНИЧИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТИ**

I. Teslenok,

PhD in Economics, Assistant Professor,

*Assistant Professor of the Department of Management, Zaporizhzhia Polytechnic
National University*

R. Annenkov,

Master, Zaporizhzhia Polytechnic National University»

**REGIONAL DEVELOPMENT PROGRAMMING: PRODUCTION AND
SOCIO-ECONOMIC ASPECTS**

У статті досліджено можливості розвитку Запорізького регіону в умовах війни та повоєнного відновлення. Детально розглянуто зміни, які відбулися через широкомасштабне вторгнення агресора, окупації більшої частини області та втрати великої частини економічного та соціального потенціалу розвитку регіону. Проаналізовано виробничі та економічні можливості та шляхи трансформації галузевої структури господарського комплексу регіону. Зокрема, показано, що через війну практично втрачені традиційні для Запорізького регіону галузі економіки: енергетика, металургія, машинобудування та інші. Також суттєво постраждали сільське господарство, харчова промисловість, рекреація та транспортна інфраструктура. І тому, для забезпечення подальшого життя в регіоні та його соціально-економічного розвитку необхідно трансформувати господарський комплекс на користь інноваційних галузей, які виробляють продукцію з високою доданою вартістю. На основі аналізу світової практики показано, які інструменти можна використовувати для реалізації необхідних трансформацій, зокрема центри надання послуг для бізнесу, кластери, бізнес-інкубатори та індустріальні парки.

The article examines the development possibilities of the Zaporizhzhia region in the conditions of war and post-war reconstruction. The structure of the economic complex of the region by the contribution of industries to the regional gross domestic product, by the size of enterprises, has been clarified. The characteristics of individual components of the economic complex of the region are given. An analysis of the existing problems of social development management of the Zaporizhzhia region was carried out. At the same time, the problems are divided into two periods until January 1, 2022 and after the beginning of the great war of the Russian Federation against Ukraine. Regional problems are systematized according to the main blocks of social sphere management: demography, medicine, education, culture, sports, and others. It is shown what new problems appeared in the management of the social development of the

region, related to the war. An assessment of the level and quality of life in the region in 2021 and 2022 was carried out. The changes that occurred due to the large-scale invasion of the aggressor, the occupation of a large part of the region and the loss of a large part of the economic and social development potential of the region are considered in detail. The production and economic possibilities and ways of transformation of the sectoral structure of the economic complex of the region are analyzed. In particular, it is shown that due to the war, traditional branches of the economy of the Zaporizhzhia region were practically lost: energy, metallurgy, mechanical engineering, and others. Agriculture, food industry, recreation and transport infrastructure were also significantly affected. Therefore, in order to ensure further life in the region and its socio-economic development, it is necessary to transform the economic complex in favor of innovative industries that produce products with high added value. Production and socio-economic aspects of regional development programming are proposed, the main purpose of which is to support entrepreneurship as the main driving force of economic development, job creation, attracting investments and improving the quality of life. Based on the analysis of world practice, it is shown what tools can be used to implement the necessary transformations, including business service centers, clusters, business incubators and industrial parks.

Ключові слова: *галузь, господарський комплекс, кластери, регіон, соціально-економічний розвиток, структура.*

Keywords: *industry, economic complex, clusters, region, socio-economic development, structure.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданням. Регіональний розвиток в Україні був нерівномірним ще до повномасштабної війни, оскільки в одних регіонах домінували важка промисловість та енергетика, які хоча і здійснювали суттєвий вклад в економіку регіонів, але були старими

галузями, які використовували неефективні технології, велику кількість ресурсів та суттєво забруднювали навколишнє середовище, а в інших – підприємства сільського господарства, харчової промисловості, сфери послуг та інші, які здійснювали значно менший вклад в економіку, але робили регіони більш привабливими з позиції якості життя, екологічності, розвитку інфраструктури тощо. В результаті повномасштабної війни, економіки багатьох регіонів Півдня та Сходу зазнали суттєвого падіння через окупацію територій, руйнування виробничої та соціальної інфраструктури, масової міграції населення з небезпечних місць та інших негативних чинників. Сьогодні такі регіони, зокрема Запорізький, потребують розробки програм відновлення економіки, трансформації господарського комплексу та пошуку шляхів та можливостей підвищення своєї конкурентоспроможності в умовах, що склалися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціально-економічного розвитку регіону розглядаються у багатьох дослідженнях вітчизняних та іноземних вчених. Серед українських науковців слід відзначити роботи Григи В. [3], Дергалюка Б.[4], Летуновської Н.[5] та інших, які розглядають регіональний розвиток на основі розумної спеціалізації та впровадження інноваційних технологій. Стуглик Д. [12] досліджує регіональний господарський комплекс та його соціально-економічний розвиток як об'єкт державного управління. Багато вчених розглядають регіональний розвиток як систему чинників, що сприяють зростанню ефективності окремих складових: енергоефективності (Пуліна Т., Тесленок І. [10]), конкурентоспроможності та інклюзивності розвитку (Лифар В., Соколова Ю. [13]) тощо.

Але всі дослідження, присвячені регіональному розвитку здійснено до повномасштабного вторгнення та не враховують його вплив на економічну, виробничу та соціальну складову регіону в умовах війни. Тому це питання є актуальним та не розкритим.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз передумов соціально-економічного розвитку Запорізького регіону та встановлення виробничих та соціально-економічних аспектів його програмування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Запорізький регіон – одна з Південно-Східних областей України – з розвиненим промисловим та сільськогосподарським комплексами. Географічне розташування регіону забезпечує вдале сполучення логістичних шляхів, виробничої бази, ресурсів та людського потенціалу. За рейтинговою оцінкою Міністерства регіонального розвитку України [1, 2] в 2021 році Запорізька область посіла 9 місце серед всіх регіонів України.

Господарський комплекс Запорізького регіону до 01.03.2022 року мав широку галузеву структуру: важка промисловість, енергетика, будівництво, торгівля, перевезення, сільське господарство та рекреація, – всі галузі активно зростали та розвивалися.

За підсумками 2021 року індекс промислової продукції регіону склав 105,6% (7 місце серед регіонів, по Україні – 101,4%), завдяки зростанню виробництва в основних галузях регіону:

- металургія та металообробка (42,1% загальнообласного обсягу реалізації) – ріст 3,3%, зокрема за рахунок збільшення випуску продукції на ПрАТ «Дніпроспецсталь» (на 44,6%), ПАТ «Запоріжсталь» (сталі – на 3,5%, прокату – на 3,2%);

- енергетика (20,9% загальнообласного обсягу) – зростання на 11,9%, за рахунок збільшення виробництва електроенергії на 23,7%;

- машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування (10,0% загальнообласного обсягу) – зростання на 15,8%, зокрема за рахунок збільшення обсягів виробництва на ДП «Івченко-Прогрес» (на 29,5%);

- видобувна промисловість і розробленні кар'єрів (5,5% загальнообласного обсягу) – зростання на 3,8%, у т. ч. за рахунок збільшення

обсягів виробництва на ПрАТ «Запорізький залізорудний комбінат» (на 7,0%) та ПрАТ «Запорізьке кар'єроуправління» (на 13,2%);

- гумових і пластмасових виробів (2,1% загальнообласного обсягу) – зростання на 11,0%, у т. ч. за рахунок збільшення обсягів виробництва на ТОВ «Дніпрокераміка» (на 11,9%) [2, 9, 11].

В 2022 році в металургійній, машинобудівній, енергетичній галузі регіону сталися значні зміни через окупацію м. Енергодар, м. Мелітополь, м. Токмак та інших громад Запорізької області, де знаходилися промислові підприємства, генеруючи потужності, зокрема найбільша в Європі Атомна електростанція – Запорізька АЕС, а також «поля» сонячних та вітрових електростанцій півдня області. Оцінки втрат та внеску галузей в економіку регіону в 2022 та I півріччі 2023 р. на сьогодні відсутні. Знано постраждали сільське господарство та харчова промисловість; повністю зникла – рекреаційна галузь, оскільки узбережжя Азовського моря, де знаходилася рекреаційна індустрія було повністю окуповано.

Важливим показником, що характеризує соціально-економічний розвиток господарського регіону є валовий регіональний продукт (ВРП), який використовують для оцінки кратності регіонального розвитку [13]. Коефіцієнт кратності регіонального розвитку визначає нерівність регіонів за економічним розвитком на основі співставлення показників ВРП.

Показник кратності нерівності розвитку Запорізької області з найбільш розвиненим регіоном країни м. Київ за сімнадцять років збільшився в 1,5 рази: з 4,02 у 2004 році до 5,57 у 2021 році. Це свідчить про гальмування економічного розвитку Запорізького регіону, що в свою чергу, погіршує показники соціального розвитку, зменшує його інвестиційну привабливість. Отже, Україна потребує більш активної політики у вирівнюванні економічного розвитку регіонів, тим більше це стане актуальним після закінчення повномасштабної війни, оскільки багато регіонів, зокрема і Запорізький, втратили велику частину свого економічного потенціалу.

Запорізький регіон має суттєві проблеми в управлінні соціальним розвитком: скорочення чисельності населення, лідерство регіону за кількістю онкологічних захворювань та захворювань дихальних шляхів, стан екології. З початком великої війни 24.02.2022 року до соціальних проблем Запорізького регіону додалися:

- демографічні (посилена міграція, втрата працездатного населення, зміна вікової та статевої структури населення, втрата кваліфікованих кадрів, зростання безробіття);
- територіальні – багато громад області опинилися в окупації, сільськогосподарські землі заміновані;
- соціальні – погіршення умов навчання, зменшення чисельності учнів та студентів, звертання соціальних, освітніх, культурних, спортивних та інших програм;
- бюджетні – зменшення наповнюваності бюджету через окупацію та релокацію бізнесу, зростання бюджетних соціальних витрат.

Поява додаткових проблем в соціальній сфері регіону погіршує умови управління та негативно відбивається на господарському комплексі. Бізнес, який залишився на території Запорізького регіону відчуває значну нестачу робочої сили з одночасною проблемою зростання безробіття – тобто в регіоні спостерігається структурне безробіття.

Найважливішою складовою розвитку господарського комплексу є економіка, але коли мова йде про регіональний розвиток необхідно також враховувати природне середовище (екологію) та місцеву громаду (соціальні умови). Дослідники регіонального розвитку стверджують, що «рівновага розвитку та стану цих трьох сфер – економічної, суспільної і природної, без домінування жодної з них і є сталим розвитком господарського комплексу регіону» [7].

Виявлені проблеми соціально-екологічного розвитку Запорізького регіону показали важливість збереження екологічного балансу регіону, створення нових галузей економіки, через окупацію значної території регіону

та зміну структури економіки та її продуктивності, а також підвищення рівня та якості життя мешканців громад регіону. Головним завданням при цьому є забезпечення сталого соціально-економічного розвитку господарського комплексу регіону.

Проведений аналіз стану регіону та зміни, що відбулися через війну показали, що головним пріоритетом розвитку регіону є зміна галузевої структури господарського комплексу, що дозволить розвинути його виробничий потенціал і, відповідно, покращити соціально-економічний стан.

Отже, складання програм розвитку регіону повинні враховувати три аспекти: виробничий, соціальний, економічний.

Виробничий аспект розвитку регіону включає пошук, планування та реалізацію нових сучасних галузей економіки. На рис. 1 представлено трансформацію галузей економіки Запорізького регіону.

Рис. 1. Трансформація галузевої структури господарського комплексу Запорізького регіону

Сьогодні не просто передбачити в якому стані Запорізький регіон вийде з війни і коли війна скінчиться. Залишається дуже багато питань, зокрема:

- яка площа буде звільнена та підконтрольна Україні;
- чи залишаться окуповані території та де саме;
- чи поверне регіон статус «з виходом до моря», а відповідно і транзитного»;
- чи повернеться до Запорізького регіону Запорізька АЕС та чи можливо буде відновити у повному обсязі виробництва важкої промисловості, зокрема ті, які споживають велику кількість електроенергії;
- в якому стані будуть землі сільськогосподарського призначення, які зараз окуповано або є прифронтовими та багато інших.

Тому, для програмування розвитку Запорізького регіону обрано сценарій з невизначеністю за багатьма критеріями, зокрема і галузевим складом господарського комплексу регіону. Незалежно від того, як буде розвиватися ситуація, можливий розвиток:

- сільського господарства (вирощування зернових та олійних, овочевих, ягідних. Зокрема, зміна клімату в регіоні дозволяє вирощувати нетрадиційні в минулому екзотичні види, наприклад інжир, кізіл та інших);

- харчової промисловості (консервної, виробництва виробів з високою доданою вартістю, наприклад макаронних виробів, продуктів переробки зернових тощо, відновлення олійного комбінату тощо), причому нові підприємства будуть високотехнологічними, основаними на сучасних виробничих процесах та програмах;

- ІТ сфера та цифровізація – якщо керівництво Запорізького регіону бажає розвиватися, то без діджиталізації та ІТ сфери не обійтись, тим більше, що вони впливатимуть на розвиток і інших галузей. Крім того ця сфера не потребує великої площі, на відміну від сільського господарства та важкої промисловості, що дозволить їй розвиватися навіть за умов тривалого продовження війни. Також ця сфера сприятиме залученню іноземних

інвестицій та бізнесів, оскільки все більше та більше галузей звертаються до штучного інтелекту, цифрових інструментів керування виробництвом, бізнесом тощо;

- енергетична галузь – Запорізький регіон завжди був лідером виробництва електроенергії в Україні, але якщо до війни в структурі виробництва переважали атомна станція та теплові ТЕЦ, які працювали на вугіллі, то в умовах війни та повоєнного відновлення необхідно зробити акцент саме на зелену енергетику та відновлювальні джерела (зокрема р. Дніпро). У запорізькому регіоні багато сонячних та вітряних днів, чому сприяє степова зона, часті перепади атмосферного тиску тощо, отже можна будувати вітрові та сонячні електростанції;

- як було показано вище важливою складовою економічного розвитку регіону є інфраструктура. Отже, розбудова виробничої, логістичної та сільськогосподарської інфраструктури сприятиме розвитку економіки регіону та підвищенню ВРП, а отже і якості життя. Особливу увагу необхідно приділити логістичній інфраструктурі – складській та транспортній. Як в Україні, так і в Запорізькому регіоні не вистачає складів класу А та сучасних виробничих складів, з високим ступенем механізації процесів обробки матеріальних потоків, цифрової обробки даних, CRM-систем тощо. Розвиток логістичної інфраструктури сприятиме розвитку ІТ сфери та цифровізації, торгівлі та інших галузей;

- галузь торгівлі, особливо роздрібною активно розвивається в Україні впродовж останніх тридцяти років. В 2007-2010 рр. Україна входила до TOP-10 країн з найбільш привабливими умовами для розвитку торгівлі, що приваблювало багато іноземних торговельних мереж. В Запорізькому регіоні галузь торгівлі як мережевої, так і поодинокі також розвивається швидкими темпами. В запорізькому регіоні присутні національні, регіональні та локальні торговельні мережі, багато закладів малого бізнесу, що дозволяє підтримувати ділову активність в регіоні, забезпечує продовольчу безпеку і під час війни, і сприятиме розвитку регіону під час повоєнного відновлення;

- важка промисловість – металургія та машинобудування залишаться, оскільки існує потужний промисловий майданчик, але вони потребують значної модернізації переоснащення, перебудови. Велику увагу необхідно приділяти галузям сучасного машинобудування, зокрема сільськогосподарського, а також галузей ВПК.

Для розвитку господарського комплексу Запорізького регіону доцільно розробити програму розвитку галузево-регіональних кластерів: машинобудівного, харчового, сільськогосподарського, ІТ, транспортно-логістичного та інших. Кластери забезпечують формування складних систем конкуренції та кооперації, особливо в інноваційній сфері.

Окрім вказаних галузей господарський комплекс Запорізького регіону може наповнюватися і іншими галузями, внесок яких до ВРП регіону не буде значним, але, які також є необхідними для розвитку соціальної складової та підвищення якості життя: медична, освітня, розважальна, рекреаційна. Саме ці галузі складатимуть соціальний аспект розвитку регіону.

Соціальний розвиток регіону відбуватиметься за рахунок зростання показників рівня та якості життя:

- можливість отримання якісного медичного забезпечення;
- доступ до якісної освіти;
- екологічна безпека (якісне повітря, вода);
- соціальний захист;
- будівництво житла та розбудова регіональних громад;
- отримання якісних послуг безпеки (захист прав та свобод);
- доступ до рекреаційних ресурсів.

Економічний аспект програмування розвитку регіону є результатом виробничого та основою соціального розвитку. Основними цілями програмування економічного розвитку регіону є: створення якісних робочих місць для населення регіону, забезпечення економічної стабільності регіону, формування диверсифікованої економічної бази. Розвиток економічної складової повинен враховувати інтереси різних громад регіону та намагатися

шукати компроміс, забезпечувати баланс між інтересами регіонального бізнесу, суспільного та природоохоронного розвитку. Практика розвинених країн показує, що за умови значного економічного зростання регіональна політика розвитку повинна будуватися навколо забезпечення соціального добробуту мешканців регіону, а також екологічності. Але, у випадках, коли економіка занепадає, розвиток соціальної сфери та забезпечення екологічного розвитку регіону є неможливим, тому треба розвивати економіку.

Програмування розвитку регіону на основі економіки використовує систему різноманітних інструментів [6, с. 28]:

- підтримки розвитку існуючого та створення нового місцевого бізнесу (навчання, тренінги, консультації, інформація, супровід, пільгові та цільові кредити, спрощені умови отримання дозволів, доступ до оренди на початок діяльності, стимули, прозорий доступ до бізнес-орієнтованої інформації, кластери);

- залучення бізнесу та інвестицій на територію (алгоритм процедури відкриття нового підприємства, дорожня карта інвестора, створення інвестиційних продуктів, дизайн території, підготовка промислових майданчиків, створення індустріальних парків, маркетинг залучення інвестицій на територію, розробка інвестиційних паспортів, промоція території, визначення конкурентних переваг, критерії для інвестора, пріоритети розвитку території);

- розвиток інституцій з місцевого розвитку (діяльність агенцій економічного розвитку чи агенцій місцевого та регіонального розвитку, центрів розвитку міст, бізнес-інкубаторів, бізнесцентрів, громадських організацій, асоціацій бізнесу, дозвільних центрів, центрів надання адміністративних послуг, торгово-промислових палат, інформаційно-консультативних центрів, агенцій з залучення інвестицій, фондів підтримки підприємництва).

В світовій практиці виділяють декілька інструментів, які активно сприяють програмуванню економічного розвитку регіону, тим більше підтримують розвиток кластерів та виробничу інфраструктуру:

- центри послуг для бізнесу;
- бізнес-інкубатори;
- індустріальні парки.

Всі три інструменти слугують цілі розвитку підприємництва, формування бізнес-ідеї та перетворення її у власну справу. Підприємництво створює нові підприємства, робочі місця, диверсифікує та пришвидшує розвиток регіону.

Отже, виробничий та соціально-економічний аспекти регіонального розвитку, зокрема для Запоріжжя, полягають у зміні галузевої структури господарського комплексу на користь сучасних інноваційних галузей з продукцією, що має високу додану вартість, а також створення кластерів, підвищення якості життя в регіоні та використання системи інструментів економічної підтримки, зокрема центрів надання послуг бізнесу, бізнес інкубаторів та індустріальних парків.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Отже, соціально-економічний розвиток Південних та Східних регіонів України знаходиться під загрозою через численні проблеми, пов'язані з окупацією та веденням військових дій, тому ці регіони потребують особливої уваги з метою підтримки економічної та соціальної сфери. Головним завданням є трансформація господарського комплексу регіонів з метою їх поступального розвитку та збереження якості та рівня життя для мешканців, що потребує розробки програм трансформації, створення інноваційно-інвестиційних проєктів, заснування нових галузей, що і повинно стати предметом подальших досліджень.

Література

1. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України. К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.
2. Гав'як В. У Запорізької області найнижчий показник цифрового розвитку – Мінцифри. URL: <https://suspilne.media/424422-u-zaporizkoi-oblasti-najnizcij-pokaznik-cifrovogo-rozvitku-mincifri/>
3. Грига В., Рижкова Ю. Регіональний розвиток на основі розумної спеціалізації. *Стратегія розвитку*. 2018. № 7. С. 30-33.
4. Дергалюк Б.В. Світові моделі державного регулювання структурних зрушень в економіці. *Економіка та держава*. 2019. №19. С. 65-68.
5. Летуновська Н.Є. Розвиток регіонів: від моделі економічного зростання до моделі здорової смарт-спеціалізації. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського*. 2021. Том 32 (71). № 4. С. 87-94.
6. Місцевий економічний розвиток: сучасні концепції, моделі та ресурси. Федерація канадських муніципалітетів / Проєкт міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», 2020. 104 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/601/PLEDDG_LED_Finance_Guide_Part_1.pdf
7. Моделі місцевого економічного розвитку. Успішні практики. Проєкт ПУЛЬС Асоціація міст України. URL: <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/dinaprintweb.pdf>
8. Про затвердження Методики визначення комплексної оцінки результатів соціально-економічного розвитку регіонів: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 лютого 2004 р. № 113.
9. Про основні підсумки соціально-економічного розвитку Запорізької області. Офіційний сайт Запорізької обласної державної

адміністрації. URL: <https://www.zoda.gov.ua/news/58772/stan-sotsialno-ekonomichnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti-na-16.12.2021.html>

10. Пуліна Т. В., Тесленок І.М., Нестеренко А.Г. Розробка стратегії енергоефективності запорізької області. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 11.

11. Соціально-економічне становище Запорізької області за 2021 рік. URL: https://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=360:internet-konferentsiya-sotsialno-ekonomichne-stanovishche-zaporizkoji-oblasti&catid=2:uncategorised

12. Стуглик Д. Регіональний господарський комплекс як об'єкт державного управління: досвід України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. Т. 30 (69). № 5. 2019. С. 159-162.

13. Lyfar, V., Sokolova, Y. The inclusive development of the region according to the current economic conditions. *Baltic Journal of Economic Studies*, 2022. 8(1). P83-93. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-1-83-93>.

References

1. Vasyl'chenko, H. Parasiuk, I. and Yeremenko, N. (2015), Planuvannia rozvytku terytorial'nykh hromad [Development planning of territorial communities], VI EN EJ, Kyiv, Ukraine.

2. Hav'iak, V. (2023), "In the Zaporizhzhia region, the lowest indicator of digital development is the Ministry of Digital Affairs", available at: <https://suspilne.media/424422-u-zaporizkoi-oblasti-najnizcij-pokaznik-cifrovogo-rozvitku-mincifri/> (Assessed 25 October 2023).

3. Hryha, V. and Ryzhkova, Yu. (2018), "Regional development on the basis of reasonable specialization", *Stratehiia rozvytku*, vol. 7, pp. 30-33.

4. Derhaliuk, B.V. (2019), "World models of structural changes state regulation in the economy", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 19, pp. 65-68.

5. Letunovs'ka, N.Ye. (2021), “Development of regions: from the model of economic growth to the model of healthy smart specialization”, *Vcheni zapysky Tavrijs'koho natsional'noho universytetu im. V.I. Vernads'koho*, vol. 32 (71), vol. 4, pp. 87-94.

6. PLEDDG (2020), “Local economic development: modern concepts, models and resources”, available at: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/601/PLEDDG_LED_Finance_Guide_Part_1.pdf (Assessed 10 October 2023).

7. Association of Ukrainian cities (2019), “Models of local economic development. Successful practices”, available at: <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/dinaprintweb.pdf> (Assessed 10 October 2023).

8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2004), Resolution “On the approval of the Methodology for determining the comprehensive assessment of the results of socio-economic development of regions”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 25 October 2023).

9. Zaporizhzhia Regional State Administration (2021), “About the main results of socio-economic development of the Zaporizhzhia region”, available at: <https://www.zoda.gov.ua/news/58772/stan-sotsialno-ekonomichnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti-na-16.12.2021.html> (Assessed 20 October 2023).

10. Pulina, T.V. Teslenok, I.M. and Nesterenko, A.H. (2018), “Development of the energy efficiency strategy of the zaporozhsk region”, *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. 11.

11. Main Department of Statistics in Zaporizhzhia Region (2021), “Socio-economic situation of the Zaporizhzhia region for 2021”, available at: https://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=360:internet-konferentsiya-sotsialno-ekonomichne-stanovishche-zaporizkoji-oblasti&catid=2:uncategorised (Assessed 10 October 2023).

12. Stuhlyk, D. (2019), “Regional economic complex as a public governance: the experience of Ukraine”, Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernads'koho. Seriiia: Ekonomika i upravlinnia, vol. 30 (69), vol. 5, pp. 159-162.

13. Lyfar, V. and Sokolova, Y. (2022), “The inclusive development of the region according to the current economic conditions”, Baltic Journal of Economic Studies, vol. 8 (1), pp. 83. available at: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-1-83-93>. (Assessed 15 October 2023).

Стаття надійшла до редакції 15.01.2024 р.